

סימני טהרה בדגים

את עיקרי הדינים ודברי הפוסקים ראה לקמן בחלק התשובות סימן ז.
בפרק זה הבאנו רק תמצית הדברים עם תמונות הדגים

דג אראס – סכנ הודי / משויש

176. דג אראס קומוניסט – סכנ משויש
לאחר ניקוי הקוצים

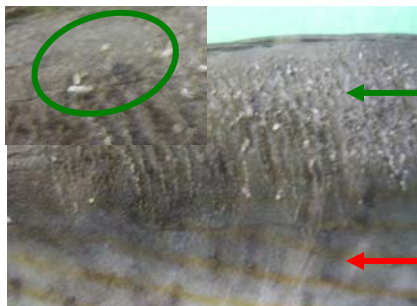
דגי הארס מקורם מים סוף
וחדרו לים התיכון דרך תעלת
סואץ.

דגים אלו חיים בלהקות
ובקרבת החוף. חלק מקוצי
סנפיר הגב וסנפיר השת
רעילים ויש להיזהר מהם.

177. דג אראס שחור – סכנ הודי

שני סוגי דגי ארס מוכרים לנו
אחד הוא הקומוניסט או בשמו
העברי "סיכנ משויש". הדג
השני הוא האראס השחור
"סיכנ הודי".

178. דג אראס קומוניסט, החץ הירוק מסמן את גב הדג
מקום שיש קשקשים. האדום מסמן את הבטן החלקה.

בבדיקות שעשיתי כמה
פעמים לדגים אלו, חששתי
להגדיר דגים אלו כיון
שפעמים נמצאו קשקשים
ופעמים לא, אולם בהתבוננות
ממושכת, הבחנתי כי הגם
שבטן הדג חלק לחלוטין, מ"מ
בחלק הגב יש עליו קשקשים
ברורים וניכרים. ולכן הגם
שבעבר פרסמתי לאסור מספק דגים אלו, לאחר בדיקות רבות של
הרבה מדגים אלו על שני סוגיהם, אני חוזר בי, והעיקר להלכה שדגים
אלו הם בעלי קשקשים ומותרים באכילה.

קנ תולעת סימני טהרה בדגים שני

דג בלו מרלין / [Makaira Mazara]

179. דג בלו מרלין

180. מו"ר הראש"ל הגאון רבי שלמה משה עמאר שליט"א בבדיקת דג הבלו מרלין.

דג זה משייכים מסחרית למשפחת דגי הטונה [ראה לעיל ערך "טונה"], אולם קשקשיו של דג זה שונים משאר הדגים, בכך שקשקשיו אינם עגולים ושוכבים אחד על מישנהו, אלא חדין כמחט. ועוד שצבעם לבן ולא שקוף כשל שאר הדגים.

דג זה הובא לפני כמה מגדולי הדור, ויש שהתירוהו כיון דס"ל שלא מצינו חילוק והבדל בצורת הקשקשים או בצבעם.

וראה מה שהובא בשם מו"ר מופה"ד הגאון הרי"ש אלישיב שליט"א בקונטרס אור ישראל עמ' קצד להתיר דג זה. וכן פורסם בשם הגר"ש וואזנר שליט"א שדג זה מותר וכן דעתם של עוד כמה מגדולי הדור.

אלא שהלכה למעשה הבאתי דג זה לפני מו"ר הראש"ל הג"ר שמ"ע שליט"א ולאחר שבחן את הדג מקרוב, כתב תשובה הלכתית בקיצור נמרץ, ותורף דבריו הם, שהדבר נתון בספק ואין ראיה ברורה להתיר, ועל כן יש להחמיר ולאסור דג זה באכילה. את עיקר מסקנת דבריו ביסס מו"ר שליט"א על דבריו של הגאון בעל הצמח צדק זצ"ל, שדן בחלק א חיו"ד סי' סא אודות דג השאטריא, ובתו"ד כתב שאפשר

תולעת סימני טהרה בדגים שני קנא

לומר שכל קשקשין שחדין כמחט, אינם הקשקשים הכתובים בתורה, ובסו"ד נשאר בספק בדבר זה. וכיון שלהלכה נשאר הצ"צ בספק, הורה מו"ר שליט"א שיש להחמיר ולאסור כדין כל ספק דאורייתא, עד שיימצא סימוכין ויתידות חזקות לפשוט את אשר נשאר בספק הגאון בעל הצמח צדק זצ"ל. [אמנם הוא לא חשש משום צבעם של הקשקשים אלא משם צורתם בלבד]. והגם שביררתי בדברי המבוא לספר שנראה בבירור שיש לחלק בין סוגי הקשקשים השונים של הדג שדן בו הצ"צ שהם קשקשים כעין שיניים ויש בהם נימי דם לבין הקשקשים המצויים בדג זה שהם קשקשים רגילים רק שצורתם שונה. כמו"כ הגם שציינתי לפני מו"ר שליט"א שבספרים כתוב שקשקשיו של הדג בצעירותו עגולים ורק בבגרותו משתנים לחדים. מ"מ לא קיבל טענות אלו וס"ל שכיון שצורת הקשקש חדה הרי שספיקו של הצ"צ נותר במקומו. ויש לחוש לספק זה עד שיתברר אחרת, או שימצא כתוב לדחות את ספיקו של הצ"צ מההלכה. ולגבי השינוי בקשקשים ס"ל שאפשר שעדיין לא הושלמו צורת קשקשותיו, וראה עוד במבוא מש"כ בזה.

דג החזיר – נצרן ים תיכוני

181. דג הנצרן - חזיר

דג הנצרן נקרא גם דג החזיר, נידוג במימות השונים של ארץ ישראל, דג זה נקרא דג הנצרן כיון שיש בו עוקץ הנפתח ונסגר כנצרא ומכה בו את טרפו. ונקרא גם דג החזיר שצורת ראשו כחזיר.

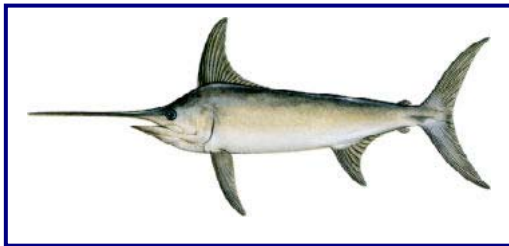
לדג זה יש עליו צורת קשקשים. אולם הם אינם יורדים בקלות, לא ביד ולא עם סכין, אלא אם כן תולש עמם גם חלק מעור הדג. אמנם

קנב תולעת סימני טהרה בדגים שני

לאחר שמניחים את הדג זמן מעל לשעה במים רותחים ועוד כמה פעולות אפשר להוריד את הקשקשים.

ועיי לקמן בחלק התשובות סי' ז, שהבאנו דעת גדולי הפוסקים שדג זה אסור כדין דג טמא. והגם שיש מינים שכן יורדים הקשקשים מ"מ כתב בשו"ת צי"א חלק יא סי' נד, "באשר על כן אין להתיר שום מין ממשפחות אלה כי אין כל אחריות איזה ישווקו וקרוב לודאי שהרבה יכשלו עיי"כ באכילת דגים טמאים". עכ"ד. מכל מקום ברור שהדג שקשקשיו אינם יורדים אלא במים רותחים, דעתו לאסור כדין דג טמא. וכן בפועל הראינו דג זה למו"ר הגאון הראש"ל רבי שלמה משה עמאר שליט"א, ולאחר שבדק וניסה להוריד את הקשקשים בכל דרך, ולא צלח, הורה לאסור דג זה.

דג החרב / [Xiphias gladius] Swordfish

182. דג החרב – בבגרותו ללא קשקשים

דג החרב כולל בתוכו כמה מינים ומשתייך לשתי משפחות. דג החרב חי בעומק המים. כאשר בקצה הלסת העליונה יש לו חרטום [שתפקידו להמם את הטרף ולנבור באדמה לגילוי סרטנים וכיו"ב]. לדג זה אין סנפירי בטן אולם יש סנפירי גב וסנפירי שתי.

דג החרב הצעיר שונה לחלוטין מהדג הבוגר, כאשר בדג הצעיר הסנפירים מחוברים וגוף הדג מלא קשקשים. כאשר עם ההתבגרות הדג משיל את קשקשיו בשלבים. כאשר בדג המבוגר לא מוצאים כלל קשקשים. מנתונים שנאספו בממוצע הדג עד הגיעו סביב גיל שנתיים שאורכו מגיע עד 1.5 מטר, הוא מכוסה קשקשים. אלא שהקשקשים קטנים מאד ואינם ניכרים ככל שהדג מתבגר יותר. אולם

תולעת סימני טהרה בדגים שני קנג

עד הגיל והגודל האמור ניתן להבחין היטב הן בהעברת אצבע או סכין כי יש לדג קשקש ובית קשקש. ולהבדיל מהדג הבוגר שבהעברת אצבע ההרגשה היא כעין עור חלק לחלוטין.

התיאור האמור לעיל נכון גם לדגים נוספים ממשפחה זו. אמנם יש דגים נוספים שהם בעלי "חרב" ויש להם קשקשים כל חייהם [דגים אלו שייכים למשפחת "היסטופיורידא"]. וכשרותם היא ודאית ואינה מוטלת בספק.

הקשקשים צורתם רגילה וגודלם קצת יותר מ - 1 מ"מ. ונראים בבירור. הקשקשים יורדים בקלות ללא שום פגיעה בעור. השלת הקשקשים מהדג כאמור מתבצע עם התגברות הדג, ולא דווקא בזמן עלייתו מן המים. אולם כיון שבזמן הדייג עולים גם דגים צעירים יותר שיש בהם קשקשים, יש מצב נפוץ מאד אצל הדייגים, שכל הקרקעית של הספינה מתמלא בכעין חול כשבנבירה בין החול מוצאים גם קשקשים רבים.

183. דג החרב בקטנותו - בבדיקת סימני טהרה

אודות כשרותו של דג זה כבר נכתבו תשובות רבות בהלכה, וראשון בקדושה הוא הגאון בעל כנסת הגדולה (יו"ד סי' פג אות עג) שכתב והעיד שהמנהג הפשוט בכל ארץ ישראל לאכול

דג החרב הנקרא בלע"ז [ספרדית] פיישי [דג] אישפאדה [החרב]. אע"פ שאין לו קשקשת, מפני שאומרים שבשעה שעולה מן הים מחמת כעסה מתנועעת ומשלכת קשקותיה, ואולי הוא א' מן המינים שנזכרו בברייתא. עכת"ד. הברייתא שהזכיר בעל כנה"ג היא המובאת בגמ' חולין [דף סו ע"א - ב] "ובדגים כל שיש לו סנפיר

קנד תולעת סימני מהרה בדגים שני

וקשקשת. תנו רבנן: אין לו עכשיו ועתיד לגדל לאחר זמן, כגון הסולתנית והעפיאן – ה"ז מותר, יש לו עכשיו ועתיד להשירן בשעה שעולה מן המים, כגון אקונס ואפונס כספתיאס ואכספטיאס ואטונס – ה"ז מותר". [המתבונן יבחין כי השם הלטיני של הדג שהוא: Xiphias דומה ממש למוזכר בברייתא: "כספתיאס"]. ואת ההכרעה הלכה למעשה של הכנה"ג ציטטו מרן הרחיד"א במחב"ר אות ג. הגאון בעל זבחי צדק בח"א סי' פג אות ח. הרב כה"ח סי' פג אות ט, נפש ישעיה עמ' רנ [ובכנה"ג שם מתאר דיון שהיה לויזיר אחד עם א"ז רבי משה בנבנישתי אודות דג זה, וכיצד הוכיח לו שיש לו קשקשים עד שחזר והודה לו]. וכן כתב להתיר בספר תוספת ברכה לערוה"ש פר' שמיני.

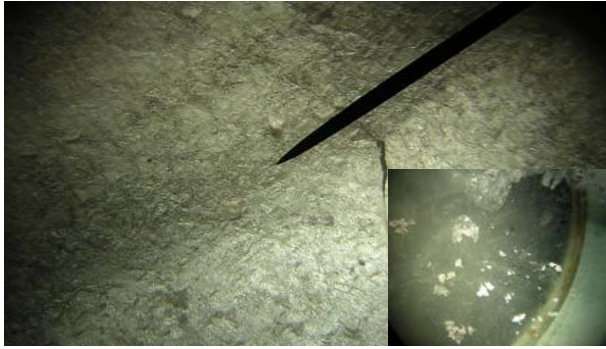
אמנם מצינו לשניים מפוסקי דורינו הגאון בעל ציץ אליעזר (ח"ט סימן מ) והרה"ג משה טנדלר מארה"ב, שלפי דבריהם כיון שלפנינו מין אחר ממשפחת דגי החרב ששמו Sailfish ויש לו גם כן חרב, והוא בדוק ומנוסה שיש לו קשקשים גדולים בין בקטנותו ובין בזקנותו אלא שהרבה מהם נופלים בשעה שצדים אותו מן הים. וא"כ מי הוא זה שיוכל לקבוע לנו וגם שיוכל לסכן א"ע ליכנס לבית הספק של איסור דאורייתא ולומר בודאות שגם מין הדג הנקרא בשם סווארדפיש הוא ג"כ ממשפחת מין הדג פיש – אישפאדה אשר הבעל כנה"ג מעיר עליו שנהגו בכל ישראל לאכלו בזמן שאין מי שיעיד עליו שיש לו או שהיה לו או שעתיד להיות לו קשקשים. ולדעתם אפשר שהכנה"ג דיבר על הדג הנקרא "סיילפיש", ולא על "סווארדפיש" שהוא דג החרב המצוי היום והוא הנידון דידן.

אלא שלמעשה ברור שכל מה שחששו פוסקים אלו הוא כמבואר בציץ אליעזר שאין מי שיעיד עליו שהיה לו קשקשים. אך היום יש עדים רבים שמעידים שבדגים צעירים יש עליהם קשקשים, ועוד העידו לפני שבכל דייג יש על קרקעית הספינה קשקשים [בין גרגרי החול השחור]. וכבר העידו על כך כמה מהעוסקים בכשרות שחזו זאת בעיניהם, וגם אנכי כשנתבקשתי לחוות דעתי הענייה אודות דג החרב מחופי הים התיכון, והביאו לפני את הדג שהוא יחסית צעיר ואורכו

תולעת סימני טהרה בדגים שני קנה

כמטר וחצי. וכשהעברתי יחד עם הרבנים שנוכחו עימי את היד על

184. מראה עור דג החרב - צעיר. ניתן להבחין בבית הקשקש. בתמונה הקטנה מימין ניתן לראות מופעי קשקשים שהוצאו מהדג, מבעד לעדשת המיקרוסקופ.

הדג בכמה מקומות מיד הבחנו שהיד מסתכסת

בקשקשים אם כי הם זעירים וקטנים ביותר. כאשר בדג הבוגר גוף הדג חלק לחלוטין.

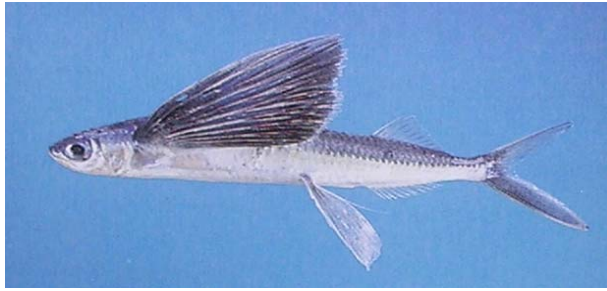
ובדגים שיותר קטנים הקשקשים יותר גדולים ובולטים.

וראיתי מי שכתב שהתיאור שכתב הכנה"ג שהקשקשים נושרים בזמן עלייתו מן המים, אינה תואמת את המציאות הידועה כיום שקשקשיו נושרים עוד בהיותו במים עם התבגרותו. אולם לענ"ד לק"מ, כיון ששני הדברים נכונים, גם המציאות שאנו רואים בעינינו שהקשקשים נושרים עוד במים באמצעות תצפית ימית. ומאידך אנו גם רואים בעינינו שבזמן הדיג מוצאים קשקשים בקרקעית הספינה, וזה מאותם דגים שנמצאים בשלבי ביניים ויש עליהם עדיין קשקשים. זאת ועוד שגם אם העובדות שונות הדין אינו שונה, וכיון שהיה לו קשקשים בקטנותו הוא נשאר בהיתרו. רק שאנו זקוקים לעדות ברורה על כך ושהדג יהיה מוחזק ומוכר וידוע. [עי' בערוך ערך "אקונס" ועי' דרכי תשובה יו"ד פ"ג ס"ק טז. ומש"כ בערוך שיהיה ידוע לדייני ישראל, ראה מה שתמה בספר תוספת הברכה לערוה"ש פר' שמיני פי"א פס' ט, שזו חומרא ללא מקור, וכתב לגרוס דייגי ישראל, עי"ש].

והלכה למעשה נלענ"ד לאחר שראו דג זה בצעירותו כמה מחברי העוסקים בכשרות הדגים, וגם אנכי הקטן ראיתי זאת בעיני, וגם יש עדות שכן המנהג פשוט בארץ ישראל בתקופת הכנה"ג, נלענ"ד שדג זה טהור. אלא שהלכה למעשה יש לקבל הסכמתם של פוסקי הדור ובהוראתם כן נעשה. [וראה עוד בחוברת הפרדס שנה מ חוברת ז].

קנו תולעת סימני טהרה בדגים שני

דג מעופף – דאון / Flying fish

185. דג מעופף – דאון מפליג

דג מעופף-זהו דג קטן, שארכו בדרך כלל כשלושים ס"מ. לדג זה יש סנפירי חזה גדולים מאוד. וגם סנפיר הבטן הוא גדול. דג

זה חי בלהקות קטנות ועיקר חייו במים העליונים. ומפעם לפעם הוא מזנק מעל לפני המים ומרחף באוויר למרחק רב וזאת כאמצעי הימלטות מטורפים. תופעה מאד מוכרת אצל הדייגים שדגים מעופפים נוחתים על ספינות הדייג שלהם. ההגדרה היותר מדויקת היא, שדג זה איננו מסוגל לעוף כלל, אלא שעקב תנועתו המהירה של הזנב במים הוא מצליח להמריא ובאמצעות סנפיר הזנב שמתנועע במהירות הוא נדחף למעלה ודואה באויר, וסנפיריו הגדולים משמשים

186. דג מעופף – דאון (צעיר).

כעין מצנחים. בדאייה זו מסוגל הדג להגיע למרחקים של 200 מטר ויותר. גובה הדאייה שלהם הוא בדרך כלל עד גובה מטר מעל פני המים אולם מסוגלים להתרומם גם לגובה חמשה מטרים.

אודות כשרותו של דג זה כבר דנו הפוסקים והעלו שמיני הדגים ממשפחה זו שיש להם קשקשים הם כשרים לכל דבר, אף אם לפעמים הדג פורח מעל המים. כן כתב בספר קרבן מנחה סי' קי"ז. ומרן הרחיד"א בספרו ברכי יוסף בשו"ב יו"ד סי' פג אות ב. וכן פסק הרב זבחי צדק סי' פג אות טז. וכן העיקר להלכה ולמעשה.

תולעת סימני מהרה בדגים שני קנז

187. מרלוזה דה קולי

מרלוזה דה קולה/הוקי:
דג זה מקורו מארגנטינה.
במבט שטחי העור נדמה
כניילון, עור עדין מאד. והוא
נראה חלק לחלוטין ללא כל
סימני קשקשת או בית קשקש
שנראים לעין. אולם בפועל
יש לו קשקשים והדג הוא

טהור. ראה לקמן בחלק בירורי הלכה סימן ו מש"כ בזה, ואציין את
תמצית הדברים. ראשית, קיבלתי עדות של הרב יואל ענתבי
שליט"א [בן הגר"א ענתבי זצ"ל – הבקי מאד בעניני כשרות הדגים
בארגנטינה] שיש לדג זה קשקשים גדולים שנופלים כשהדג יוצא
מהמים, והוא ראה זאת על גבי האוניה.

זאת ועוד שמבדיקות של הרבה מאד דגים שבדקתי גליתי שיש לדג
הרבה קשקשים, אכן במגע הראשון באמצעות הציפורן ההרגשה היא
שהעור חלק. אולם באמצעות סכין שהעברתי על העור [מהצד הנגדי
וטבעי של העור], בכל ההעברה ירדו קשקשים רגילים בצורתם
ובחזקם ונראים לעין רגילה ללא כל ספק, ומייד הבחנתי שהעור
המיוחד של הדג יוצר טעות אופטית שהדג ללא קשקשים אולם אכן
יש שם קשקשים, ולכן הוריתי להיתר.

[בשיחה שקיימו עמי רבנים מועד הכשרות של הבד"ץ העדה החרדית
הסברתי להם את הדברים בעל פה. והם שלחו לביתי שני רבנים
מחברי ועד הכשרות של העדה החרדית שראו הכל בעיניהם ומיד ענו
כאחד ואמרו שהדג כשר ללא חשש. וראיתי כעת שהם פירסמו את
הדברים הלכה למעשה בהיתר של דג זה במדריך הכשרות לפסח
לשנת תשס"ו]. ועי' עוד בכה"ח סי' פג אות ד, ודוק.

188. דג קינג קליפ – דג שלם ומעובד

קינג קליפ / KING KLIP

דג זה מגיע בעיקר מדרום אפריקה, דרום אמריקה [ארגנטינה]. בדג זה יש את הזן העיקרי, ויש זנים שקצת דומים לו. הזן העיקרי צבע עורו נוטה לצבע ורדרד, הדג גדל בקרקעית הים, במבט כללי

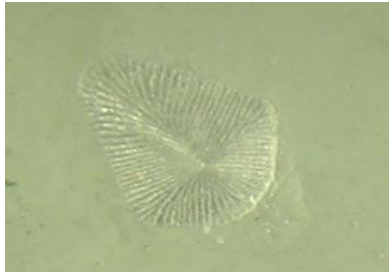
נראה שלדג אין קשקשים כלל, אולם זה עקב עור שומני שעוטף אותו. אך למעשה תחת לעור הזה יש את העור הצמוד לגוף הדג ועל גביו יש קשקשים, אלא שבתחילה קשה לזהותם ורק לאחר התבוננות ולימוד היטב אפשר להבחין בקשקשים. אמנם כאשר לומדים היכן הקשקשים אפשר להורידם בקלות, וכשמורידים את הקשקשים אין כלל פגיעה בעור כך שלא ניתן לומר שזה דלדולי עור. צורת הקשקשים, הם אינם חדים [כבשל דג "מרלין"] אלא צורה רגילה של קשקש [ראה לקמן תמונה מס' 189]. מאידך הקשקשים שונים מדגים אחרים בזה שהם רכים מאד [אלא שבשהיה של זמן הם מתקשים] ומתקפלים במקומם, ומקום אחיזתם בדג מועט מאד.

הדיון אודות הכשרות של דג זה כבר נפתח לפני שנים רבות וציינתי את דבריהם לקמן בחלק התשובות בסימן ז. ואציין כאן בתמצית שדעת הראב"ד דיוהנסבורג הגר"י קוסובסקי זצ"ל [גיסו של האחיעזר], ע"פ עדות בנו הגר"מ קוסובסקי שהוא בדק את הדג הזה יחד עם רב נוסף והעלו בבירור שהדג הוא טהור. ובפועל כיום גם בד"ץ דק"ק יוהנסבורג וגם בד"ץ דק"ק קיפטאון מאשרים את הדג הזה כדג כשר. וכמו"כ הוא מעיד שאביו זצ"ל מעולם לא אסר את הדג למרות שהוא לא אכל דג זה מעולם. בנוסף מעיד הגרמ"ד גוטניק מוועד הכשרות דסידני, שלפני 25 שנה כבר בדקו את הדג הזה וראו שיש לו קשקשים קטנים לאורך כל גופו, וכשמסירים אותם הם אינם עושים פגם בעור, וזה סימן הכשרות המקובל בדגים. ולכן הוא כשר והם

תולעת סימני טהרה בדגים שני קנט

נוהגים לאכול דג זה בכל הקהילות של מלבורן וסידני. ושוב לפני כמה חודשים בדקו הרבנים במקום, וביניהם הגרא"צ בעק שליט"א מו"צ דקהילת החרדים עדת ישראל במלבורן, והגרמ"ז גוטניק מנהל ועד הכשרות במלבורן, והגיעו כולם למסקנא שהדג כשר.

ומאיך הגר"י פויפר שליט"א [לשעבר מיוהנסבורג], יצא לערער על כך ולאסור דג זה וגם שם אין מסורת להתיר בקהילות החרדיות. וכ"כ הגר"מ שטרנבוך שליט"א לאסור דג זה. ובמכתב מיום יד טבת

189. קשקש שהוצאתי מדג הקינג קליפ, מבט תחת המיקרוסקופ בהגדלה. הקשקש נראה ככל הקשקשים, ותימה על מי שכתב שזה כקליפת עור.

תשס"ה כתב הגר"מ שטרנבוך מכתב לרב פויפר לחזק את דעתו שאוסרת, והוא מעיד שכן הורה הגר"י זלצר לאסור דג זה. ואף אם יש לו קשקשים הוא אסור כיון שזה אינו כדרך הדגים. ולדעת האוסרים הצטרפו חברי בד"ץ העדה החרדית, שכתבו שאין לו סימני טהרה המפורשים בתורה הן מחמת

שקשקשיו נמצאים תחת העור. ועוד והוא העיקר שהקשקשים אינם נראים כקשקשים אלא כקליפת עור ואין סימני כשרות מבוררים וראה תמונה 189 וצ"ע. וע"ש בתשובתי שם לקמן שדנתי בנקודות ההלכתיות שהם העלו שם.

190. קשקשים שהוצאתי מדג הקניג קליפ בארגנטינה. בעיגול האדום הקשקש מקופל מרוב רכותו.

ובתשובתי שם ציינתי את דעת פוסקי דורינו שיש המצדדים לאסור ויש המצדדים להיתר ויש המסתפקים בדבר. ואני בענייני ודאי שאינני מעיז להכניס את ראשי בין ההרים הגדולים, אולם ממה שראו עיני בדרום אמריקה בבדיקה שבדקתי היטב דג זה, ומעיון

קם תולעת סימני טהרה בדגים שני

בדברי הגמרא והפוסקים ראשונים ואחרונים אינני רואה מקום לאסור דג זה, ונראים הדברים שדג זה יש בו כל סימני הטהרה והוא מותר באכילה. ובתשובתי התייחסתי לטענות נוספות שהועלו ע"י האוסרים, ובעניותי חושבני שאין בהם טעם כעיקר לאסור דג זה, ונתבארו הדברים שם. ובתוך הדברים הבאתי שהגם שבדג זה הקשקשים נמצאים על עור תחתון כשמעליהם יש עור עליון נוסף. מ"מ רבו הפוסקים שהתירו דג שיש לו קשקשים כה"ג וראה בדברי הפר"ח בקונט"א על סי' פג. המחזיק ברכה סי' פג אות ב. זבחי צדק סי' פג אות ז. הרב כף החיים סי' פג אות ח ועוד]. ומה שיש שרצו לחלק שכל ההיתר הוא רק בעור דק ולא בכה"ג שיש עור ממש. צינתי בתשובתי שגם בנידו"ד אין זה אלא עור עליון שומני שהוא כיסוי אפיתל רב שכבתי שעשיר בתאי בלוטה רבים השופעות ריר שתפקידו להפחית את חיכוך הגוף במים ומקל אגב כך את השחייה ומסייע לדג להיחלץ מאויביו. ומתחת לחיפוי זה מצויה רקמת חיבור שבה תפוסים ומונחים הקשקשים. כך שזה אף אינו מוגדר כעור, ולכן בגירוד על חיפוי זה מתגלים הקשקשים. וכך המצב בפועל עם דג, וכשאני בעצמי בדקתי דג זה לא הסרתי כלל איזו חתיכת עור, אלא בגירוד של החיפוי נתגלו הקשקשים.

וגם הטענה הנוספת שטענו על כך שזנבו לא מפוצל צינתי לדברי הדרכ"ת שם ס"ק לז, שכתב שהגם שבב"י הביא משם רבי יהודה החסיד לטמא, מ"מ רבו האחרונים שס"ל שאם יש סנפיר וקשקשת אין לחוש לזה והדג טהור. ולא בכדי השמיט מרן בשו"ע דין זה.

וכאן המקום לציין, שראיתי מי שכתב לחלק בין הדג הגדל בין דרום אמריקה לדג הגדל בדרום אפריקה, ואין הדברים נכונים ובשני המקומות הדג הוא שווה, ואם הוא מותר הרי הוא מותר בשני המקומות, ואם הוא טמא דינו שווה בשני המקומות.

אלא שכל זה הוא להלכה עד היכן שידי מגעת, ולמעשה יש לשמוע דעת פוסקי הדור שליט"א, ולנהוג כפי הוראתם. וראה לקמן בתשובתי את אריכות הדברים].